

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту
права
Державного податкового
університету

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про репродуктивні права громадян та гарантії їх реалізації: Закон Киргизької республіки від 04.07.2015р. № 148 URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111191> (дата звернення: 02.05.2022).
2. Суржик Л. Життєдайна ідея. Українські лікарі розробили новий спосіб лікування неплідності. Україна. 29 січня 2001. С.12
3. Кенева О.Р. Репродуктивні права жінок та їх законодавче регулювання в міжнародному праві. 2020. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1208082.pdf> (дата звернення: 03.05.2022).
4. Case EHRR by 08 July 2004 of Vo v. France (Application № 53924/00). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-1047783-1084371> (дата звернення: 03.05.2022).
5. Case EHRR by 30 October 2012 of P. and S. v. Poland (Application №57375/08). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-4140612-4882633> (дата звернення: 03.05.2022).
6. Case EHRR by 28 April 2009 of K.H. and Others v. Slovakia (Application № 32881/04). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-2718812-2971322> (дата звернення: 03.05.2022).

ЗАХИСТ РЕПРОДУКТИВНИХ ПРАВ ЖІНОК В КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

В сучасних реаліях, коли технології стрімко розвиваються, а разом з тим і медицина не стоїть на місці гостро постає питання репродуктивних прав жінки, які відносять до четвертого покоління прав людини, а точніше – соматичних прав. Репродуктивними правами є законні права людини приймати самостійні та вільні рішення щодо свого репродуктивного здоров'я, які відрізняються у різних країнах світу. До репродуктивних прав належать право на аборти, відсутність примусової стерилізації, якісне репродуктивне медичне обслуговування, штучне запліднення, сурогатне материнство, менструальне здоров'я тощо. На сьогодні, в країнах Європи механізм правового регулювання репродуктивних прав жінки недостатньо вироблений та має безліч прогалин. Зокрема, у Польщі та Ватикані повністю заборонені аборти, тож, у випадках, коли народження дитини створює загрозу для життя та здоров'я жінки, це порушує її конституційні права. У Хорватії, до прикладу, законодавство перешкоджає надати медичним працівникам допомогу при домашніх пологах, що порушує право на надання якісного медичного репродуктивного обслуговування.

Дане питання залишається актуальним як серед міжнародних, так і вітчизняних вчених. Вивченням репродуктивних прав займалися: Т. Длугопольська, О. Власова, О. Пунда, С. Алексеев, М. Громовчук, С. Булеца, Л. Красицька, П. Рабінович, Г. Романовський, Я. Шевченко тощо. Слід додати, що зазвичай репродуктивні права розглядаються в аспекті права на життя.

Європейський суд з прав людини за час свого існування ухвалив чимало рішень пов'язаних з досліджуваним питанням, цим самим створивши певні законодавчі стандарти для держав-учасниць. Проте, деякі з держав лишаются невдоволені такою практикою та не спішать вносити зміни до свого законодавства.

Також, 27 квітня 2022 року Парламентська асамблея Ради Європи одногolosно ухвалила резолюцію «Агресія російської федерації проти України: забезпечення відповідальності за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та інші міжнародні злочини», відповідно до якої гарантувала жінкам право на консультацію та медичне обслуговування, включаючи аборт для жертв згвалтування.

На жаль, у міжнародному законодавстві немає чіткого формулювання поняття «репродуктивні права», але деякі країни закріпили своє розуміння даної категорії прав на законодавчому рівні.

Наприклад, відповідно до статті 1 Закону Киргизької Республіки «Про репродуктивні права громадян та гарантії їх реалізації» репродуктивні права визначають як «права громадян на відтворення нащадків, охорону репродуктивного здоров'я та вільне прийняття рішень щодо народження або відмови від народження дітей у шлюбі чи поза ним, методів зачаття й народження дітей, а також на медико-соціальну,

інформаційну та консультативну допомогу в цій сфері» [1]. Подібне визначення є й в законодавстві інших країн, таких як Вірменія, Казахстан, Молдова тощо. У країнах Європи, а саме Україні, Польщі, Франції не існує профільного законодавства, що регулювало б питання правового регулювання репродуктивних прав жінок.

Основним міжнародним нормативно-правовим актом в питанні забезпечення репродуктивних прав жінки є Європейська конвенція з прав людини, 1950 року. Рада Європи закріплює питання штучного запліднення директивами на основі резолюцій Парламентської асамблеї Ради Європи A2 327/88 і A2 372/88 від 16 березня 1969 року і рішень Комісії з прав людини 6574/71 і 7654/76.

Основною базою в питанні захисту репродуктивних прав жінки в Україні є Конституція України, а саме стаття 3, яка визначає, що людина, її здоров'я та життя, честь та гідність, безпека та недоторканість є найвищою цінністю. Важливими також є ст. 27-29 (невід'ємне право на життя, повагу до свободи та гідності), ст. 32 (заборона втручання в особисте та сімейне життя людини), ст. 49 (право на охорону здоров'я, медичне обслуговування та медичну допомогу й страхування). Крім того, репродуктивні права жінки регулюються також статтями 281 (право на життя, штучне переривання вагітності та стерилізацію) та 290 (право на донорство) Цивільного кодексу України, ст. 123 Сімейного кодексу України, яка регулює питання визначення походження дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, Законом України «Про охорону здоров'я», в якому регулюється питання штучного запліднення, застосування методів стерилізації тощо.

Як зазначає Л. Суржик: на Міжнародній конференції з питань народонаселення та розвитку, яка відбулася у Каїрі у вересні 1994 року і Платформі дій, прийнятій у Пекіні в 1995 році, вперше було підкреслено міжнародне значення репродуктивних прав, як прав на отримання спеціальної медичної допомоги в об'явленій сфері [2, с. 12].

Вищодячи з вищенаведеного слід зазначити, що репродуктивними правами жінки є її невід'ємні права, які визнаються міжнародним та національним законодавством і захищаються Європейським судом з прав людини. До справ щодо захисту репродуктивних прав, які розглядав Європейський суд з прав людини належать: дарування ембріону та наукові дослідження (справа «Parrillo v. Italy», 2015), дозвіл на законний аборт (справа «Tysiac v. Poland», 2007), домашні пологи (справа «Ternovsky v. Hungary», 2010), запобіжні заходи охорони здоров'я новонародженої дитини (справа «Hanzelkovi v. the Czech Republic», 2014), розмноження шляхом медичного втручання (справа «Evans v. United Kingdom», 2007), внутрішньоутробні медичні тести (справа «A.K. v. Latvia», 2014), операції по стерилізації (справа «G.B. and R.B. v. the Republic of Moldova», 2012), сурогатне материнство (справа «Mennesson and Others v. France and Labassee v. France», 2014), примусова стерилізація жінок національності роми (справа «K.H. and Others v. Slovakia», 2009), ненароджена дитина та право на життя (справа «Vo v. France», 2004).

На думку О.О. Кеневої: «Основоположною в питанні забезпечення репродуктивних прав жінок є стаття 2 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р., яка визначає, що право кожного на життя охороняється законом. Ніхто не може бути умисно позбавлений життя інакше, ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання» [3, с. 142]. Проте, на практиці Європейський суд з прав людини рідко ухвалює рішення, які б встановили порушення вищезгаданої статті. До прикладу, у 2004 році, у справі «Vo v. France» заявницю переплутали з іншою пацієнткою з таким же прізвищем і зробили їй пункцію амніотичного міхура, що призвело до вимушеного аборту. В свою чергу, заявниця наполягала на тому, щоб вбивство її ненародженої дитини розглядали як вбивство по необережності. Проте, Європейський суд з прав людини визнав, що порушення Статті 2 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р. не було і постановив, що за відповідною статтею неможливо вирішити чи ненароджена дитина є особою. Крім того, потреба на кримінальні засоби захисту відсутня і уже існували засоби правового захисту, що дозволяли заявниці довести медичну недбалість та вимагати компенсацію [4].

Безперечно, важливою є Стаття 8 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р., яка гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя, свого житла та кореспонденції. До прикладу, справа «P. and S. v. Poland» у якій заявниця, дівчина-підліток, була вагітна

внаслідок згвалтування, зіштовхнулася з труднощам, оскільки була відсутня чітка правова структура, а медичний персонал зволікав, що викликало у заявниці занепокоєння. Європейський суд з прав людини визнав порушення Статті 8 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р.. Крім того, він вирішив, що з боку медичного персоналу була надана оманлива інформація для заявників та повністю відсутні медичні рекомендації. Крім того, Суд звернув увагу на те, що той факт, що аборт в Польщі є предметом суперечок, не дозволяє медичному персоналу порушувати обов'язків щодо медичної таємниці [5].

Ще одним болючим питанням досліджуваного питання є примусова стерилізація жінок національності роми. Найчастіше, заявниками даної категорії справ є громадянки Словаччини. Зокрема, у справі «К.Н. and Others v. Slovakia» заявницями виступили вісім жінок національності роми. Вони стверджували, що після кесаревого розтину не могли завагітніти і підозрювали, що без їх згоди відбулась стерилізацію. Тож, вони подали заяву на дві лікарні у Словаччині. Європейський суд з прав людини постановив, що було порушено Статтю 8 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р., оскільки заявниці не могли отримати копії своїх медичних прав та Статті 6 Європейської конвенції з прав людини, 1950 р. (доступ до суду) [6].

Аналізуючи вищезазначені справи Європейського суду з прав людини можемо констатувати, що законодавче закріплення репродуктивних прав різних країн містить безліч прогалин і є недостатнім, що призводить до порушень прав жінок. Велику роль в подоланні цих прогалин має саме практика Європейського суду з прав людини, оскільки саме вона встановлює норми, яким повинно відповідати законодавство держав-учасниць.

Ми вважаємо, що правове регулювання та механізм захисту репродуктивних прав жінок на національному рівні потребує вдосконалення. Тож, пропонуємо зобов'язати держав-учасниць створити профільне законодавство щодо досліджуваної категорії прав, задля створення механізму правового регулювання захисту репродуктивних прав жінок і запобіганню їх порушень.